

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 17 mars 1944 kl. 5 em.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckt motion angående utredning om ändring i gällande lagstiftning i vad angår kvinnas förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap.

Uti en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 82, av fru *Rydh Munck af Rosenschöld m. fl.* hemställas, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om skyndsamt utredning angående önskvärdheten av sådan ändring i lagen om förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap, att såvitt på den svenska lagen beror, varje kvinna, gift eller ogift, beredes samma rätt som en man att bibehålla eller förändra sin nationalitet».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

H i s t o r i k. Beträffande kvinnas förvärvande och förlust av medborgarrätt gäller som huvudprincip att gift kvinna i medborgarrättsligt avseende följer mannen. I lagen om förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap av den 23 maj 1924 stadgas i förevarande hänseende angående förvärv av medborgarskap: *att* utländsk kvinna, som ingår äktenskap med svensk medborgare, genom giftermålet förvärvar svenskt medborgarskap (3 §); *att* om utländsk man blir svensk medborgare enligt 2 eller 4 § (förvärv genom hemvist här i riket från födseln till uppnådda 22 år samt återvinning av medborgarskap) detta medför svenskt medborgarskap jämväl för hans hustru, såvida hon har eller sedermera tager sitt hemvist i riket och icke är hemskild (6 §); *att* om utländsk man genom naturalisation blir svensk medborgare, konungen bestämmer huruvida detta skall medföra svenskt medborgarskap även för hans hustru. Hustrun skall, där ej särskilda skäl föranleda annat, beredas tillfälle att i ärendet avgiva yttrande. Förblir hon, trots mannens förvärv av svenskt medborgarskap, medborgare i främmande stat, må svenskt medborgarskap ej tilläggas henne, med mindre hon därtill samtycker (6 §).

Angående förlust av medborgarskap gäller: *att* svenskt medborgarskap förloras av den, som, genom naturalisation eller giftermål eller ock eljest, blir medborgare i annat land och där har eller efter förvärvet av medborgarskap tager sitt hemvist (8 §); *att* förlust av svenskt medborgarskap vid uppnådd 22 års ålder för svensk man som är född utom riket och aldrig här haft sitt hemvist medför förlust av sådant medborgarskap även för hans hustru (9 §).

Regeln att utländsk kvinna genom giftermål med svensk man automatiskt förvärfvar svenskt medborgarskap (3 §) gällde redan i 1894 års lag, som övertagit den från äldre rätt. Bestämmelsen har dock vid ett par tillfällen gjorts till föremål för kritik och ändringsförslag. På grundval av ett år 1921 offentliggjort internordiskt kommittéförlag utarbetade Kungl. Maj:t år 1923 ett förslag till lag om förvärvande och förlust av medborgarrätt. Detta förslag överlämnades till lagrådet för utlåtande. I ett särskilt yttrande framhöll majoriteten inom lagrådet, att den ståndpunkt, som det kungliga förslaget i stort sett intog beträffande gift kvinnas medborgarrätt, knappast vore förenlig med det kvinnan på andra områden tillerkända rättsliga oberoendet. I yttrandet hemställdes, att bestämmelsen i fråga måtte utgå. Alternativt ansåg lagrådsmajoriteten att utländsk kvinnas förvärv av svensk medborgarrätt genom giftermål skulle göras beroende av att hon hade eller efter äkten-skapets ingående toge sitt hemvist här i riket. Föredragande departementschefen förklarade sig icke kunna förorda något av dessa alternativ, då därigenom i stor utsträckning skulle uppkomma medborgarrättslöshet för med svenska män gifta utländska kvinnor. Detta skulle inträffa i alla de fall, då kvinnan vore från ett land, enligt vars rätt en inländsk kvinnas giftermål med utländsk man medförde förlust av den inländska medborgarrätten, även om hon ej genom giftermålet förvärvade mannens nationalitet. Propositionen (nr 29) upptog också den gamla regeln i oförändrad form. Konstitutionsutskottet (utl. nr 15) företrädde dock på denna punkt en annan mening än det kungliga förslaget. Utskottet framhöll, att i de fall då en utländsk kvinna efter giftermålet med svensk man bodde kvar i sitt gamla hemland och ej ginge sitt förut innehavda medborgarskap förlustig, ingen risk förelåge för medborgarskapslöshet. I överensstämmelse härmed företog utskottet den ändringen i propositionen, att utländsk kvinna skulle bli svensk medborgare först då hon genom giftermålet med svensk man finge hemvist här i riket eller ock genom giftermålet förlorade sitt utländska medborgarskap. Andra kam-maren antog utskottets förslag, medan den första biföll en vid utlåtandet fogad reservation, vari förnyad utredning eventuellt efter samarbete med danska och norska regeringarna påyrkades. Frågan hade därmed för den riksdagen förfallit.

Efter förnyat skandinaviskt samarbete togs problemet åter upp i proposition (nr 137) till 1924 års riksdag. Beträffande frågan om utländsk kvinnas förvärv av svenskt medborgarskap genom giftermål framhöll departementschefen att det syntes uppenbart, att en svensk mans hustru, då hon toge sitt hemvist i Sverige, därmed borde utan vidare förvärva svenskt medborgarskap. Däremot funnes det rent principiellt goda skäl för att den utländska kvinnan ej i andra fall skulle genom giftermålet automatiskt förvärva svenskt medborgarskap. Man måste dock enligt departementschefens mening taga hänsyn till att i flertalet europeiska länders rätt gällde, att inländsk kvinna genom giftermål med utländsk man förlorade sitt medborgarskap även om hon icke förvärvade mannens. Propositionen upptog också på denna punkt samma bestämmelser som föregående års kungliga förslag. Konstitutionsut-

skottet (utl. nr 27) frånträdde sin tidigare intagna ståndpunkt under hänvisning till att i propositionen vägande invändningar anförts mot densamma och tillstyrkte 3 § i oförändrat skick.

Den internationella diskussion, som under 1920-talet fördes i frågan, ledde år 1930 till avslutande av en konvention i Haag för lösande av vissa konflikter mellan olika länders medborgarskapslagar. Dess syfte var framför allt att förhindra uppkomsten av medborgarskapslöshet. Dess artikel 8 föreskriver, att då kvinna enligt lagen i sitt hemland förlorar sitt medborgarskap genom giftermål med utlänning, inträdet av denna förlust skall göras beroende av att hon förvärvat medborgarskap i mannens hemland och förebygger därigenom i många fall sådan medborgarskapslöshet, som den föredragande departementschefen i ovan anförda yttranden hänvisat till. Denna konvention har ratificerats av ett stort antal länder, däribland Sverige.

I fråga om hustruns ställning vid mannens automatiska förvärv av svenskt medborgarskap genom hemvist här i riket från födseln till uppnådda 22 år och vid mannens återvinning av svenskt medborgarskap (6 §) hade 1894 års lag samma regler som nu gällande rätt med undantag för de år 1924 tillkomna villkoren att hustrun skall hava eller taga hemvist här i riket och ej vara hemskild.

Hade mannen vunnit svenskt medborgarskap genom naturalisation blev därigenom jämväl hustrun enligt 1894 års lag svensk medborgare om ej annorlunda bestämts. I 1924 års lag (6 §) tillades därutöver, att hustrun skall, där ej särskilda skäl föranleda annat, beredas tillfälle att i ärendet avgiva yttrande. Sin nuvarande lydelse fick ifrågavarande paragraf år 1933 i samband med riksdagens godkännande av Haagkonventionen. Den i artikel 10 i konventionen meddelade grundsatsen, att mannens naturalisation under äktenskapet icke medför ändring i hustruns medborgarskap med mindre hon därtill samtyckt ansågs böra uttryckligen lagfästas i Sverige.

Reglerna om svensk kvinnas förlust av medborgarskap genom giftermål med utländsk man (8 §) ha varit starkt omstridda. I äldre rätt ansågs svensk kvinna genom giftermål med utländsk man enligt stadgandet i äldre giftermålsbalken 9 kap. 1 § »hustrun följa mannens stånd och villkor» i dylikt fall ovillkorligen hava gått svenskt medborgarskap förlustig. Denna regel upptogs även i 1894 års lag, vari stadgades att svensk kvinna, vilken gifte sig med den som ej är svensk medborgare, genom äktenskapet förlorar svensk medborgarrätt. Bestämmelsen föranledde sålunda att svensk kvinna blev medborgarskapslös genom giftermål med den som själv saknade medborgarskap eller med medborgare i stat, enligt vars lag giftermål icke utgjorde grund för förvärv av medborgarskap i denna stat.

I 1921 års kommittéförslag föreslogs att svensk medborgarrätt skulle förloras av den, som blir medborgare i annat land, så snart han tager sitt hemvist i det nya landet. Denna begränsning skulle dock ej gälla för svensk kvinna, som bleve utländsk medborgare genom giftermål med utländsk man. I detta fall skulle förlusten av den svenska medborgarrätten inträda oavsett om kvinnan vid tidpunkten i fråga vore bosatt i det land, där hon blivit med-

borgare, eller ej. Det förslag som Kungl. Maj:t utarbetade på grundval av kommittéförslaget upptog samma stadgande i fråga om förlust av medborgarskap. Vid remissen till lagrådet uttalade departementschefen vissa sympatier för sådana ändringar i gällande lag, att svensk kvinna, som inginge äktenskap med utländsk man, finge behålla sin svenska medborgarrätt så länge hon bodde kvar i sitt gamla hemland. Tillika förklarade han emellertid, att han ej kunde förorda genomförandet av en dylik ändring, enär Sverige enligt hans mening genom sitt biträdande av Haagkonventionerna av åren 1902 och 1905 åtminstone indirekt förbundit sig att icke på sådant sätt förändra sin lagstiftning, att man och kvinna vid äktenskaps ingående bibehölle förutvarande olika medborgarrätt.

I ett särskilt yttrande framhöll majoriteten inom lagrådet, att bestämmelsen att en svensk kvinnas giftermål med en utlänning i och för sig skulle medföra förlust av hennes svenska medborgarskap måste framstå som en obehörig inskränkning i kvinnans självbestämmanderätt. Särskilt orätmätigt tedde sig denna inskränkning, när kvinnan kvarbodde i sitt hemland. Att en lagstiftning, varigenom kvinnan frigjordes från medborgarrättsligt beroende av mannen, måhända komme att strida mot andra länders lagstiftning finge ej tillmätas avgörande betydelse. De olägenheter, som i förevarande hänseende vore förbundna med en ändring av vår medborgarrättslag, skulle också komma att minskas eller helt försvinna i den mån även andra länder överginge till en lagstiftning, som mer eller mindre fränkande äktenskapet betydelse för kvinnans medborgarskap. Ett steg i denna riktning vore redan taget därigenom att Amerikas förenta stater antagit en lag, som i huvudsak vilade på grundsatsen om gift kvinnas självständighet i medborgarrättsligt avseende.

Departementschefens uppfattning att Sverige genom sitt biträdande av Haagkonventionerna vore förhindrat att ändra sin medborgarrättslagstiftning i förevarande hänseende bestreds i yttrandet.

I sitt utlåtande över de särskilda paragraferna yttrade lagrådet beträffande 8 § i det remitterade förslaget, att den huvudregel, förslaget ville uppställa i fråga om förlust av svensk medborgarrätt genom förvärv av medborgarrätt i främmande stat, nämligen att dylikt förvärv i förening med hemvist i den främmande staten medförde förlust av svensk medborgarrätt, ej syntes, såsom i förslaget skett, böra splittras genom uppdelning i två regler, av vilka den ena modifierade den andra, utan komma till naturligare uttryck genom ett stadgande att svensk medborgarrätt skulle förloras av den, som bleve medborgare i annat land och där hade eller efter förvärvet av medborgarrätten toge sitt hemvist.

Departementschefen anslöt sig till det av lagrådet framförda förslaget att göra huvudregeln i 8 § tillämplig även på svensk kvinna, som ingår äktenskap med utländsk man. De propositioner, som framlades till 1923 och 1924 års riksdagar, gävo även ifrågakavande paragraf dess nuvarande lydelse.

År 1941 överlämnade socialstyrelsen en av riksdagen begärd utredning angående utlandssvenskarnas rättigheter och skyldigheter (SOU 1941: 36).

I en del av de yttranden, som till socialstyrelsen inkommit beträffande utlandssvenskarnas medborgarskap, framställdes önskemålen att svensk kvinna, som gifte sig med utlänning, även efter sin flyttning till mannens hemland måtte få behålla sitt svenska medborgarskap. Socialstyrelsen fann det uppenbart, att en sådan ändring av gällande lag som den här åsyftade skulle möjliggöra uppkomsten av ett dubbelt medborgarskap för kvinnan. Detta kunde medföra rättsliga konsekvenser, beträffande vilka en närmare undersökning för olika länders vidkommande skulle vara påkallad. Socialstyrelsen ville därför ej förorda någon ändring på detta område.

I propositionen (nr 94) till innevarande års riksdag med förslag till ändrad lydelse av 5 § i lagen om förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap har även frågan om gift kvinnas medborgarrättsliga ställning vidrörts. Föredragande departementschefen har däri hänvisat till de av socialstyrelsen avstyrkta förslagen om rätt för svensk kvinna, gift med utlänning, att behålla sitt svenska medborgarskap även efter flyttning till mannens hemland. Enligt departementschefens mening kunde otvivelaktigt skäl anföras för att frågan om gift kvinnas ställning i förevarande hänseende gjordes till föremål för förnyat övervägande. För undvikande av dubbelt medborgarskap borde frågan dock lösas internationellt, och i varje fall föregås av gemensamma överläggningar med våra nordiska grannländer. Då de nuvarande förhållandena icke medgåve detta, borde frågan tills vidare anstå.

Utskottet. Av ovan lämnade redogörelse framgår att delade meningar ha rått om kvinnas medborgarrättsliga ställning, speciellt när det gäller det i förevarande motion upptagna kravet, att gift kvinna må oberoende av sin make kunna förvärva och förlora svenskt medborgarskap. Flera av de i motionen framförda synpunkterna äro enligt utskottets mening beaktansvärda. Betydande svårigheter äro emellertid — allra helst i nuvarande tidsläge — förbundna med den av motionärerna önskade lösningen av förevarande fråga. Vikten av att familjens enhet i medborgarrättsligt hänseende bevaras får icke underskattas: särskilt är det uppenbarligen av den allra största betydelse att moder och barn ha samma medborgarskap. Vissa olägenheter skulle också följa av det dubbla medborgarskap, vilket komme att inträda, därest svensk kvinna vid förvärv av annat medborgarskap finge rätt att behålla sitt svenska även om hon bosatte sig i det främmande landet. Dessa och andra nackdelar böra vägas mot de fördelar, som stå att vinna genom en dylik ordning. Då motionärerna framhålla det värdefulla skydd en sådan lagstiftning, framför allt under nuvarande oroliga förhållanden, skulle erbjuda i utlandet gifta svenska kvinnor, får utskottet erinra om att detta skydd långt ifrån alltid skulle bli effektivt, enär enligt den tidigare berörda Haagkonventionen av år 1930 personer, som äro medborgare i två eller flera stater, av envar av dessa stater får betraktas såsom medborgare i denna stat. För en lösning av frågan om det dubbla medborgarskapet fordras en bättre överblick över främmande länders lagstiftning och rättstillämpning än vad de nu rådande förhållandena medgiva.

Framför allt bör spørsmålet behandlas i samverkan med våra nordiska grannländer. Icke heller detta är för närvarande möjligt. Utskottet vill på denna punkt erinra om föredragande departementschefens i ovan berörda proposition till innevarande års riksdag uttalade mening, att frågan av denna anledning tills vidare syntes böra anstå. Ehuru utskottet ansluter sig till uppfattningen, att frågan om gift kvinnas medborgarrättsliga ställning vid därför lämplig tidpunkt bör göras till föremål för omprövning, anser utskottet sig alltså icke för närvarande kunna tillstyrka en utredning i motionens syfte. Utskottet hemställer därför,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 16 mars 1944.

På konstitutionsutskottets vägnar:

JONES ERIK ANDERSSON.

Närvarande: herrar Hallén, Jones Erik Andersson, Sandegård, Herlitz, Karl August Johanson, Sandström*, Björck*, Anders Andersson, Oskar Mattsson*, John Sandberg, Albert Andersson*, Thorell, Gardell, Fast*, Mosesson, Hällgren, Fält, Kylling*, Spångberg och Gustafsson i Bogla.*

* Ej närvarande vid justeringen.